

Задорожна І. П.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Трубчак О. О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

“VERBA DICENDI” У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА МОВЛЕННІ

У статті досліджено вживання дієслів мовлення (“*verba dicendi*”) у складі німецькомовних фразеологічних одиниць (на основі двох двомовних фразеологічних словників) та у сучасних публіцистичних текстах (на основі видань “*Der Spiegel*”, “*Deutsche Welle*” і “*Fluter*”).

У результаті квантитативного аналізу визначено кількість зафіксованих у словниках фразеологічних одиниць з компонентами-дієсловами мовлення (103) та кількість таких дієслів (11), тобто не всі наявні в мові “*verba dicendi*” залучаються до утворення фразеологічних одиниць. Також вираховано середню фразеологічну продуктивність дієслів мовлення і визначено фразеологічно найпродуктивніші з них (“*sagen*”, “*sprechen*”, “*fragen*” і “*reden*”). Що ж до частоти вживання таких дієслів у сучасній німецькій публіцистиці, то виявлено, що високочастотними є лише два дієслова: “*sagen*” і “*sprechen*”, тобто спостерігається тенденція: фразеологічно високопродуктивна лексика є зазвичай високочастотною, загальноживаною лексикою.

Розподіл фразеологічних одиниць з “*verba dicendi*” на семантичні групи виявив, що майже всі вони пов’язані з мовленням, а кількісно найбільшою групою виявилась група фразеологічних одиниць, пов’язаних зі способом мовлення (“*Um die Ecke herum sagen*”, “*Ach und Weh schreien*” та інші).

Кількісний аналіз вживання окремих дієслів мовлення у статтях різних видань і в окремих рубриках цих видань («Спорт», «Економіка», «Зміна клімату», «Культура», «Політика», «Здоров’я» і «Наука») виявив, що у журналі “*Der Spiegel*” найбільш насиченою дієсловами мовлення є рубрика «Наука», а у статтях інтернет-сайту “*Deutsche Welle*” і журналу “*Fluter*” найбільша кількість “*verba dicendi*” зафіксована у рубриці «Спорт».

Загалом найчастіше “*verba dicendi*” зустрічаються у журналі “*Der Spiegel*”, а найбільш насиченою ними є рубрика «Наука».

Ключові слова: фразеологічна одиниця, “*verbum dicendi*”, публіцистичний текст, фразеологічна продуктивність, частота вживання.

Постановка проблеми. Квантитативні дослідження у лінгвістиці вирізняються певною об’єктивною та доказовою силою і часто розкривають ті мовні закономірності, які неможливо виявити іншим шляхом. Частотні характеристики мовних явищ, що ґрунтуються на повторюваності в певному мовленнєвому ланцюгу, не лише свідчать про домінування певних одиниць (наприклад, слів, фразеологічних одиниць, речень тощо), але й можуть слугувати вихідними даними для глибших статистичних досліджень [5, с. 33].

У вітчизняному мовознавстві квантитативні (у тому числі статистичні) методи активно розроблялися й застосовувалися в дослідженнях професора В.В. Левицького та його учнів [7; 23]. Важливими в цьому контексті є також праці професора В.І. Перебийніс [10; 11; 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дієслова мовлення (“*verba dicendi*”), обрані

об’єктом нашого квантитативного аналізу, неодноразово ставали об’єктом найрізноманітніших досліджень на матеріалі різних мов [1; 6; 13] та різних текстів [8; 9], що свідчить про значну роль цієї групи слів у мові та мовленні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження “*verba dicendi*” у німецькій мові та мовленні. Наше дослідження здійснено на матеріалі авторитетних двомовних німецьких фразеологічних словників [2; 3; 4] та сучасних німецькомовних публіцистичних текстів [14; 19; 20] (загальна кількість аналізованих слововживань (далі СВ) – приблизно 100 000).

Завданням дослідження є – визначити:

- кількість зафіксованих у словниках фразеологічних одиниць (далі ФО) з компонентом-дієсловом мовлення (далі ДМ);
- кількість окремих ДМ, що вживаються у складі німецькомовних ФО;

– середню фразеологічну продуктивність ДМ у німецькій мові;

– найбільш вживані ДМ у публіцистичних текстах;

– найбільш насичене досліджуваними дієсловами інформаційне джерело та рубрику.

Виклад основного матеріалу. На основі зазначених вище словників методом суцільної вибірки було відібрано 103 ФО, у складі яких вжито хоча б одне ДМ. Таких дієслів виявилось 11: “sagen”, “sprechen”, “fragen”, “reden”, “schreien”, “erzählen”, “flüstern”, “rufen”, “stottern”, “mitteilen”, “raten”, тобто не всі існуючі в німецькій мові ДМ залучаються до утворення ФО.

Щоб визначити середню фразеологічну продуктивність ДМ у німецькій мові, кількість зафіксованих ФО з ДМ (103) поділено на кількість окремих ДМ (11), тобто середня фразеологічна продуктивність ДМ – 9 ФО, а дієслова, які вживаються у складі 10 ФО і більше, є високопродуктивними фразеологічно (див. табл. 1).

Таблиця 1

Фразеологічна продуктивність ДМ у німецькій мові

Дієслова мовлення	Частота вживання у ФО	Приклад
sagen	25	er hat hier nichts zu sagen – це зовсім не його справа
sprechen	24	das spricht für ihn – це говорить на його користь
fragen	11	j-m ein Loch in den Bauch fragen – замучити когось питаннями
reden	10	von sich reden machen – привертати до себе увагу
schreien	8	sich heiser schreien – репетувати до крику
erzählen	7	Dem werd' ich was erzählen – я його відчитаю як слід
flüstern	6	Das kann ich dir flüstern! – це я тобі гарантую!
rufen	5	sie kommen wie gerufen – «про вовка промовка»
stottern	3	eine Ausrede, Entschuldigung stottern – мугикати промову, вибачення
mitteilen	2	etwas am Fuße mitteilen – повідомити негайно про щось
raten	2	sich (Dat.) nicht zu raten wissen – бути безпорадним

Отже, як свідчать дані таблиці 1, найбільш фразеологічно продуктивними є дієслова “sagen”, “sprechen”, “fragen” і “reden” (36% усіх досліджуваних дієслів).

Аналогічно було визначено високочастотні ДМ у публіцистичних текстах: 521 вживання ДМ поділено на 11 тих самих ДМ, тобто середня частота вживання цих дієслів 47 разів, а дієслова, що зафіксовані у публіцистичних джерелах 47 разів, є високочастотними (див. табл. 2).

Таблиця 2

Частота вживання ДМ у публіцистичних текстах

Дієслова мовлення	Частота вживання
sagen	335
sprechen	54
mitteilen	36
fragen	34
erzählen	28
reden	14
rufen	11
raten	7
schreien	2
flüstern	0
stottern	0

Отже, як видно з таблиці 2, високочастотними у німецькомовній публіцистиці є лише два ДМ (18% усіх досліджуваних ДМ): “sagen” (наприклад: “Natürlich ist die Situation der Kinder in den Flüchtlingslagern in Griechenland erbärmlich”, *sagt* CDU-Innenpolitiker “Mathias Middelberg” [15]; “Einen Tag später wird das Ordnungsamt vor ihrem Lager stehen und ihr *sagen*, sie solle gehen” [22]; “Doch die Gewerkschaften *sagen*, das Opfer lohne sich” [17]) і “sprechen” (наприклад: „Dort wird konsequent vermieden, über Geld zu *sprechen* oder über den Kunstmark“ [16]; „Murray *spricht* von Freundschaften zwischen den Spielerinnen, davon, dass es ein trauriger Abschied voneinander sein wird und dass man hoffe, sich künftig wenigstens für Testspiele wiederzusehen“ [21]; „Lukas Köhler, klimapolitischer Sprecher der FDP im Bundestag *spricht* von Verschwendung“ [18]).

Гістограма і роз'яснювальна до неї таблиця (див. рис. 1) відображають відмінності у кількісному вживанні окремих ДМ у фразеології та публіцистиці.

Отже, як свідчать дані з рис. 1, фразеологічно високопродуктивні “sagen” і “sprechen” є і високочастотними в публіцистиці, тобто до утворення значної кількості ФО залучається загальноживана,

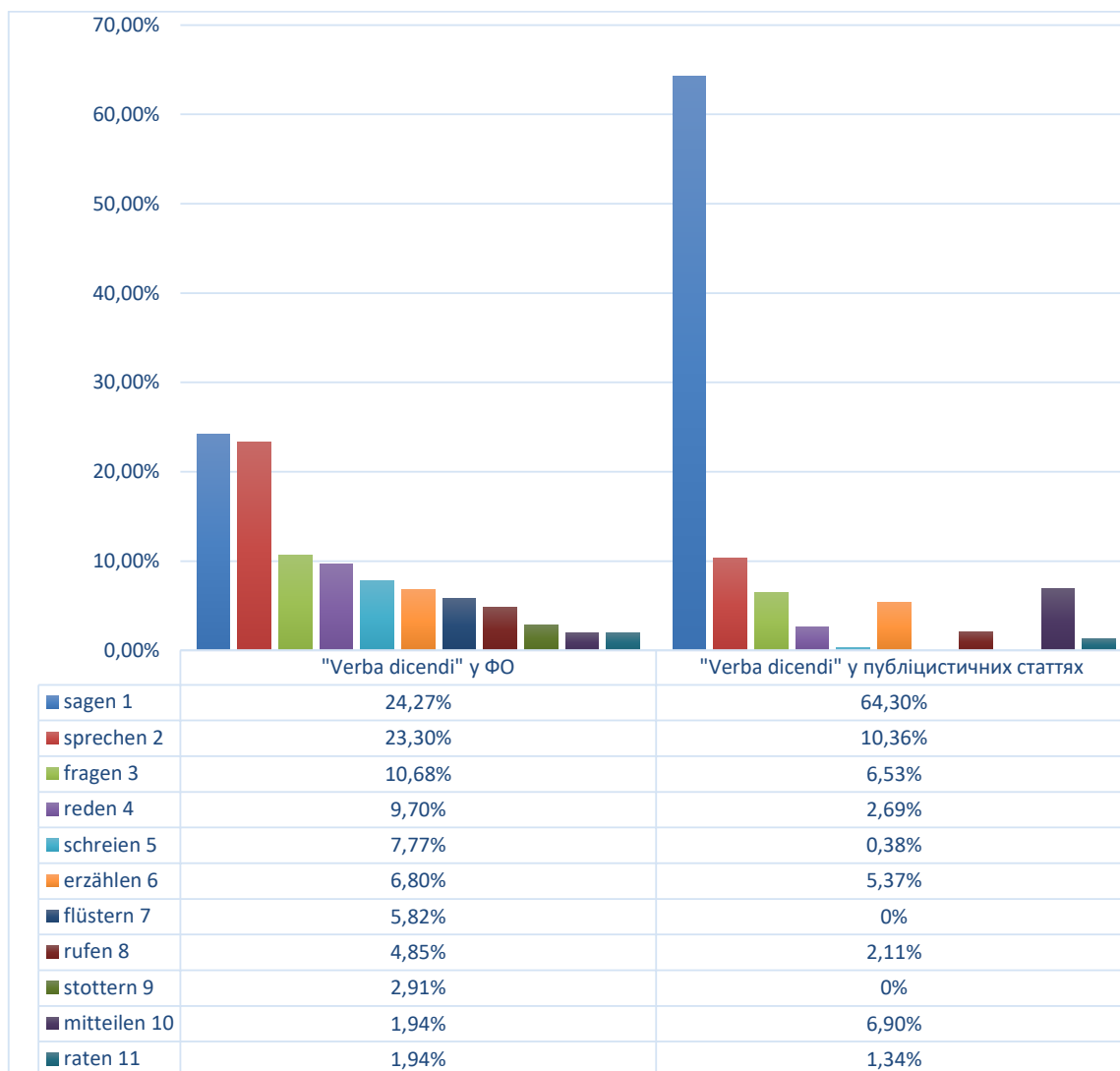

Рис. 1. Дієслова мовлення у складі ФО та вільно у публіцистиці (кількісні параметри)

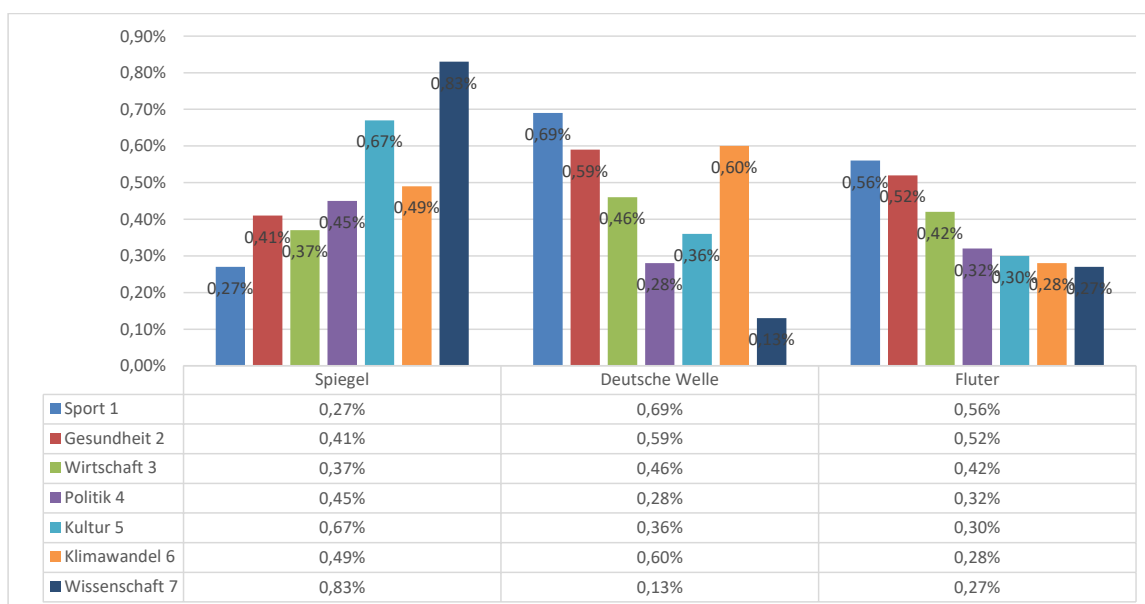

Рис. 2. Частота вживання дієслів мовлення у різних рубриках різних джерел

високочастотна лексика. З іншого боку, у складі ФО нами зафіксовано дієслова “stottern” і “flüstern”, які жодного разу не зустрічалися в публіцистиці, що пов’язано, на нашу думку, з їхніми семантичними, у тому числі конотативними, особливостями, важливими для фразеології і нерелевантними для публіцистичного мовлення [5, с. 167]. Такий самий висновок можна зробити, наприклад, і про фразеологічно середньопродуктивне і низькочастотне ДМ “schreien”, і про фразеологічно низькопродуктивне дієслово “mitteilen”, яке є третім за частотністю у публіцистиці і важливим для передачі непрямой мови.

Слід також зазначити, що, хоча в німецькій мові (словниках) нами виявлено 103 ФО з ДМ, у досліджуваних публіцистичних текстах жодної з цих ФО не було зафіксовано, тобто ця група ФО мало або не використовується у публіцистиці, що пов’язано також із належністю значної кількості таких ФО до лексики розмовного стилю.

Нами було також розподілено усі ФО з ДМ на шість семантичних груп, а саме:

- 1) ФО – звернення до співрозмовника (20 ФО): “Iaß dir das gesagt sein“ – “попереджаю тебе!”.
- 2) ФО – реакції на чужі слова (18 ФО): “das muss man sagen” – «це слід визнати, з цим варто погодитись».
- 3) ФО, що позначають спосіб мовлення (33 ФО): “Ach und Weh schreien“ – «верещати».
- 4) ФО, що позначають мету мовлення (9 ФО): “nach Rache schreien” – «закликати до помсти».
- 5) ФО – оцінка мовлення (19 ФО): “er hat gut reden“ – «йому добре говорити».
- 6) Інші ФО з ДМ (4 ФО): “sage und schreibe“ – «ні багато ні мало».

Тобто більшість ФО (99 зі 103 ФО, тобто 96%) з компонентами ДМ безпосередньо пов’язана з мовленням і багато з них саме зі способом мовлення (32% ФО).

Кількісний аналіз вживання окремих ДМ у статтях різних видань (“Der Spiegel”, “Fluter” і “Deutsche Welle”) і в окремих рубриках цих видань («Спорт», «Економіка», «Зміна клімату», «Культура», «Політика», «Здоров’я» і «Наука») виявив, що в журналі “Der Spiegel” найбільш насиченою ДМ є рубрика “Wissenschaft” («Наука») (0,83% усіх досліджуваних СВ цієї рубрики цього журналу, тобто 74 вживань

з 8 906 СВ), а найрідше ДМ зустрічаються у статтях рубрики “Kultur” («Культура») (0,67%, 28 вживань з 4 204 СВ).

Що ж до статей інтернет-сайту “Deutsche Welle”, то найбільшу кількість вживань ДМ зафіксовано в публікаціях рубрики “Sport” («Спорт») (0,69%, 12 вживань ДМ з 1 750 СВ), а найменше (0,13%, 4 вживання ДМ з 2517 СВ) – у рубриці “Wissenschaft” («Наука»).

Проаналізувавши статті з рубрик журналу “Fluter”, нами визначено, що ДМ найчастіше вживаються у публікаціях рубрики “Sport” («Спорт») (0,56%, тобто 17 вживань ДМ з 3 055 СВ), а найрідше у рубриці “Wissenschaft” («Наука») (14 вживань ДМ з 5107 СВ, тобто 0,27%).

Здійснений вище порівняльний аналіз відображень у вигляді гістограми та роз’яснювальної таблиці (див. рис. 2).

Як свідчать дані рисунку 2, журнал “Der Spiegel” є лідером за насиченістю дієсловами мовлення у рубриках “Wissenschaft” («Наука»), “Kultur” («Культура») і “Politik” («Політика»), а “Deutsche Welle” – у рубриках “Sport” («Спорт»), “Gesundheit” («Здоров’я»), “Wirtschaft” («Економіка») і “Klimawandel” («Зміна клімату»). Що ж до журналу “Fluter”, то він не є лідером із вживання ДМ у жодній з рубрик.

Якщо ж порівняти загальні дані частоти вживання ДМ у сучасній німецькій публіцистиці, то можна стверджувати, що серед трьох досліджуваних інформаційних джерел найбільш насиченим дієсловами мовлення є журнал “Der Spiegel” (0,54% усіх досліджуваних СВ цього видання) і рубрика “Wissenschaft” («Наука») (0,54% СВ цієї рубрики з усіх трьох джерел) (див. рис. 3).

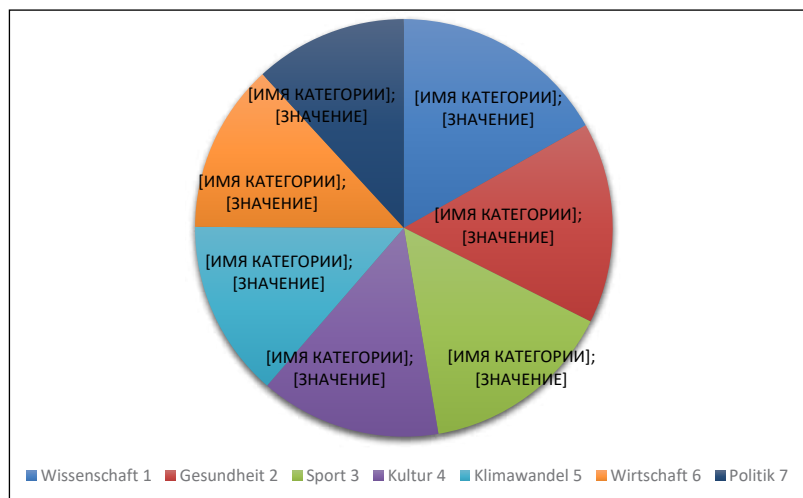

Рис. 3. Насиченість різних рубрик публіцистичних джерел дієсловами мовлення

Висновки й пропозиції. Проведений квантитативний аналіз вживання дієслів мовлення у складі фразеологічних одиниць і вільно у публіцистичних текстах дозволив дійти висновку, що найбільш фразеологічно продуктивними у німецькій мові і частотними у публіцистиці є дієслова “sagen” і “sprechen”, а найбільш насиченим дієсловами мовлення серед досліджуваних є попу-

лярний журнал “Der Spiegel” і рубрика «Наука». Окрім того, у сучасній німецькій публіцистиці не використовується наявна у мові значна за кількістю група фразеологічних одиниць з компонентами-дієсловами мовлення.

Перспективними вважаємо зіставні дослідження за допомогою квантитативних методів на матеріалі різних мов і текстів різних стилів.

Список літератури:

1. Агапій Анжела Петрівна. Лексико-семантична група дієслів мовлення в сучасній німецькій мові : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Чернівецький держ. ун-т ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 1998. 193 с. Бібліогр. : с. 146–167.
2. Бинович Л. Э., Гришин Н. Н. Немецко-русский фразеологический словарь. Издательство : Русский язык, 1975 г., 656 стр.
3. Гаврись В. І. Німецько-український фразеологічний словник / В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. Київ : Рад. школа, 1981. Т. 1. 416 с.
4. Гаврись В. І. Німецько-український фразеологічний словник / В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. Київ : Рад. школа, 1981. Т. 2. 382 с.
5. Задорожна І. П. Семантичні та сполучувальні властивості компонентів фразеологізмів у німецькій мові : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Задорожна Ірина Петрівна. Чернівці, 2003. 267 с.
6. Ладченко М. М., Юсип-Якимович Ю. В. Verba Dicendi: німецько-слов'янські лексичні паралелі. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2010. Вип. 8. С. 328–335. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2010_8_48
7. Левицький В. В. Статистическое изучение лексической семантики. Киев : УМКВО, 1989. 156 с.
8. Мацьків П. В. Особливості функціонування дієслів мовлення в біблійному тексті. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Філологія*. 2018. №42, с. 98–106.
9. Навальна М. І. Лексика українських мас-медіа : монографія / за ред. Марини Навальної. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво К С В», 2019. 212 с.
10. Перебийніс В. І., Муравицька М. П., Дарчук Н. П. Частотні словники та їх використання. Київ : Наукова думка, 1985. 204 с.
11. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів. Навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2002. 171 с.
12. Перебийніс В. І. Частотний словник сучасної української художньої прози: у 2-х томах за ред. Перебийніс В. І. Київ : Наукова думка, 1981. Т.1. 863 с., Т. 2. 856 с. (у співавторстві).
13. Савина И. В. Глаголы коммуникации как функциональные операторы смысловой синергичности английского дискурса, 2006. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/glagoly-kommunikatsii-kak-funktsionalnye-operatory-smyslovoy-sinergichnosti-angliyskogo-diskursa/viewer>.
14. Der Spiegel / Der Spiegel: веб-сайт. URL: <https://www.spiegel.de/> (дата звернення: 05.03.2020).
15. Der Spiegel / Der Spiegel: веб-сайт. URL: <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlinge-an-der-eu-aussengrenze-wie-unionspolitiker-willkommens-signale-vermeiden-wollen-a-894f514e-0dd5-46da-bc44-942c2c7b4368>.
16. Der Spiegel / Der Spiegel: веб-сайт, URL: <https://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/magnus-resch-im-interview-das-kunststudium-fuehrt-in-die-arbeitslosigkeit-a-1302607.html>.
17. Deutsche Welle / Deutsche Welle: веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/de/branchen-rentenstreik-frankreich-betroffen/a-52088718>.
18. Deutsche Welle / Deutsche Welle: веб-сайт, URL: <https://www.dw.com/de/kohleausstieg-fortschritt-oder-fauler-kompromiss-energie-wende-kritik-kohlekommission-altmaier/a-52117324>.
19. Deutsche Welle / Deutsche Welle: веб-сайт, URL: <https://www.dw.com/de/themen/s-9077> (дата звернення: 28.02.2020).
20. Fluter / Fluter: веб-сайт. URL: <https://www.fluter.de/> (дата звернення: 02.03.2020).
21. Fluter / Fluter: веб-сайт. URL: <https://www.fluter.de/nord-und-suedkorea-gemeinsames-eishockey-team>.
22. Fluter / Fluter: веб-сайт. URL: <https://www.fluter.de/was-die-corona-krise-fuer-obdachlose-bedeutet>.
23. Levicki V. V., Kijko J. J., Spolnicka S. V. Quantitative analysis of verb polysemy in modern German. *Journal of Quantitative Linguistics*. 1996. Vol. 3, № 2. p. 132–135.

**Zadorozhna I. P., Trubchak O. O. "VERBA DICENDI"
IN THE GERMAN LANGUAGE AND SPEECH**

In the article the use of verbs of conversation ("verba dicendi") is studied among the German-language phraseological units (on the basis of the two bilingual phraseological dictionaries) and in contemporary journalistic texts (on the basis of publishing "Der Spiegel", "Deutsche Welle" i "Fluter").

As a result of the quantitative studies the number of phraseological units recorded in dictionaries with compounds-verbs of speech (103) and the number of such verbs (11) is determined. It means that not all words present in the language are involved in the formation of phraseological units. The average phraseologically productivity of speech verbs is also defined and the words which are the most productive of them phraseological are determined ("sagen", "sprechen", "fragen" i "reden"). As far the frequency of use of such verbs in modern German journalism, it was found that only two high-frequency verbs ("sagen" and "sprechen"). So, there is a noticeable trend: highly productive phraseological vocabulary is often high-frequency and it is commonly used vocabulary.

The division of phraseological units into semantic groups revealed that almost all of them are related to speech and the largest group was the group of phraseological units that belongs to the method of speech ("Um die Ecke herum sagen", "Ach und Weh schreien" etc.)

The quantitative analysis of the use of individual speech verbs in articles of various publications and in certain sections of these publications ("Sports", "Economics", "Climate change", "Culture", "Politics", "Health" and "Science") found that in the magazine "Der Spiegel" the science section is the most saturated with speech verbs and in the articles of the website "Deutsche Welle" and in the magazine "Fluter" the largest number of "verba dicendi" is recorded in the column "Sport".

In general, "verba dicendi" are most often recurrent in the journal "Der Spiegel" and the column "Science" is replete with them.

Key words: *phraseological unit (idiom), verbum dicendi, journalistic (publicistic) texts, phraseological efficiency, frequency of use.*